

ՀԱՅՈՒՆ ԱՌԻՊ

Տա՛ր փոթորիկ, տա՛ր իմ խօսքերս այն մեծ անապատ,
աբ, ուր տալը ծաղաւի, կը խմէ արիւնը ցեղիս:

Քնարի լարերը չեն թրթուր, քնարի լարերը սուգն
է կտրեր: Խաչին ոտքը թուրքին գանակը ցեղիս սիրտը
բզրկեաց:

Յաւի փոթորիկը կը խօսեցնէ նայուն մաթափ
զանկերը, անապատին մէջ լեռնացած:

Արատաւիքի մէջ, արիւնի մէջ թաթախուն, կը զօհմ
ուրուանկարը մեր մորթուածներուն և խաչուածներուն:

Ցեղիս սակերները զարկալի ուղին ճեղքեցուցին:

Հաւաքեցինք, կեղծամղձուկ ողբացինք, մեր լացի
ձայնը նովերն անապատին անապին մէջ թաղեցին:

Ապրողներուն ու մեռողներուն յոյսերը Գրիստոսի
խաչին վրայ կարմիր ծաղիկներ բացին:

Մա՛ր փշուրած յոյսերուս վրայ ժպտեցաւ, օրօքաւ,
նէս մինչև: Գերեզման ան հասեւն ևկաւ:

Հանցեաց բոլոր ատուպանքները զփոխին: Սայրաւ,
սուր գանակով արտիս ամեն լարերը կտրեցին:

Մեր ցեղին արխնի հոտը կը զըզուէ արժիւններու
կոտորը:

Խողիտողմի նրնդիւնները զազաններու ցուկները
ցեղիս դիակներուն վրայ կը կրաւրին:

Մեր նայրապետները աւանակի պէս կը պայտեն,
Գողղթթալի համբէն կը քաշկոտեն:

Տեսա՛ր Տէ՛ր, Թէ ինչպէս բերեցու ցնորեցուցի նա,
բուածներով թակակոպի, մեր ծերունիները զգնանցին:

Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք դուք կնի մարտիրոսների, Թէ ինչպէս
սպալներու անիւներուն տակ նայ նահատակներու ոսկրները
կը շախշախեն:

Շողեցին մեր մայրերուն ծիծերը և շուններու բերնէն
կախեցին: Հայ կաթիլն շիթերը դահլէն ափին մէջ
գողղըզեցին:

Թուաւն եղբայրներ, թողէ՛ք որ ես ձեր նշխարներուն
անիւն ծնարարեմ: Ես կ'որնեմ ձեր յիշատակը, ո՛վ զազաւ
փարէ կերաներ: Ողջի՛ցն ձեզ տապանդներ, ձեր ուղեղին
փշրանքները զրատաներու ամբակին կպած մնացին:

Մա՛ր, մա՛ր, ո՛վ երբեք կրցաւ ոտքերդ կապել, դաբ-
ձիք ետ ուսկից անցաւ, տես ինչպէս աղաւանդը ձուրեւ,
նին կը տաքցեն նայ կոյսերու թզկտուած արզանդին
մէջ:

Գնդակներու կայծ գծերը մուխ օդին մէջ կը զալա-
րուին օձի պէս, կրեղեն անձրև կը տեղաց մորթուած,
ներուն վրայ:

Կ'անցնի փոթորիկը կրակ թեւերը բացած, կ'անցնի
ան և մահուան փառքը Լեւթաթախին կը տանի զերգ
զանամուկը զփոխանուէր:

Արեւուն տակ, անձրևին տակ, ինկածներուն դիակ-
ները սրգնացանց կը նեխին:

Խաչէն վար կ'իջնէ Գրիստոս, կու լայ Սն մեր տաւ,
հապանքները, սատանն անդին Նլաղլին մէջ ուրախ
գափ կը դարնէ:

Փանակային ծունդին վրայ «Յայտնաւորք» է լինի
իր վէրքերէն հոտած ըստը ըստը արխնովը կը կարմիրն:

Երեցիկին աղօթատան քարերուն վրայ մերկացուցած,
անոր ոսկի ծամիքը շահերու բոցով կը վառեն:

Թաղմանական այս սոսկալի պատկերներուն առջև,
նայրենիքը գազադիւ սեւ լուսնին մը կը պաւնէ:

Կը մեռնի ցեղս, իր ողբը ոչ ոք կը լսէ, կը խաչուի
ցեղս առանց բնաւ լսելու խօսք մը զթուլթեան:

Փուշուր մէջ, կրակի մէջ, մեր ամեն յոյսերը կը
թաղուին: Հանցեաց, հանցեաց անյուսուլթեան ատուա-
պանքները զփոխմ:

Սուրբն ու նախածանցին առջին ինկած, տարադիր
թափառեցանք, Մա՛ր մեր հոտէն նստաւ, իր թեւերուն
վրայ նայ արխնի եղեմն էր նստած:

Մեր մայրերը կը քային դիակներով տառաքացած
սարսուռներու համբէն:

Ցեղիս սիրտը նեղակեցին, ափերը կրաշէկ նեղակեւ,
բով տաղեցին, կողին արխնովը արտերը կարմրեցուցին:

Փողոցին շաղախին մէջ, զանիւնները ցեղիս տաղանդ-
ներու ուղեղը արորեցին:

Գազաններն իրենց կրաբորը կրախին մէջ ցեղիս սիր-
տը բզկտեցին:

Դերմաները պեփառ, վերջին անգամ լուսադբերել չուրը խմեցին, և մահը սառ չըթռնեցով անոնց ալսերը նամուրեցի:

Անցաւ, անցաւ ցեղիս թափօրը թաղմանական, սառապաղեղի շղթան անոր վզէն էր կախուած, զայլերը լուսինին ակնազիշ, մեռելի էտը հոտաւորացին:

Աքսորուածներու առաջին խումբը իրեն վերքերուն արիւնովը զերեզմանի անվերջ ուղին զնցի:

Դանիւններու սուրբերէն կը կաթլըթէ արիւնը թշուառ ցեղիս: Չկայ փրկութիւն, հայուն հակառակըրը սանձը մահուան ձեռքն է ինկած:

Լուսինը Մահուան վզէն զերթ կոշնակ կախուած, կը զանգվուն թաղմանականը ցեղիս:

Հայ հայրենիքին հաղիմ ճրագովը, վերէն Աստուած Հայաստանի Նոր վկայարանութիւնը կը կարգայ:

Ցեղիս համար, կենացը յաւիտենական խաչելութիւն մ'իցաւ:

Դանակները հայ մանուկներուն անքիծ վզին վրայ շարժեցան. զեանին չարը անմեղներուն արիւնովը կարմրեցաւ, նոն հայ մայրերուն սիրտը փլչեցաւ:

Մոռցը ինչուք կը սարքէ մեր տաճարներուն մէջ: Արեւն արիւն կու լայ մեր այգիներուն վրայ: Մահը լըբօրէն էր ծիծաղել հայ հակառակըրը երեսն ի վեր:

Դանիւնները լաբութեան յաղթանակովը խիզախ, իրենց երիվարներուն պայտերը մեր կոշակներուն արիւնովը կարմրեցոցին:

Որբօրցի մանուկները սառ լճակին խորը սառեցան, մերկ մայրերու գիւսկին համար թիզ մը հողն իսկ մերձուեցաւ:

Մեր զիբը օրբօրցները զերթ զբառաւ, աղբով լիցուն սայլին լիցեցին, Մահը սփռ պէս սողաց անոնց ոտքին տակ:

Ման իր չըթռնէն ամենէն զառն թոյնը թափեց, բաղդին անոյշ նամբոյրը բնաւ շառիւք:

Առաջ թռուռն մեր երգիւքն չի հնոացաւ:

Հայուն ուղին խաչով փուշով ցանկեցին. հողն ուր հասցաւ մեր մայրերուն կաթը ծոր ծոր, ծաղկեցուց էաւրվայսնի կաթնաթոյր:

Աքսորուածներու մարմինը յօշոտ, ծուկն ծուկն, մառաւանջներու փուշին կը կառչին, զերթ ձկնաղէն թուրգը զառնուկին:

Իփրատի փրփուր այլեքները հայ հարսերու մերկ ցիւղները պատանցեցին:

Անգղիները երամ երամ ինկան հայ գիւկներու վրայ ու համարձակ խնճոյքներ կատարեցին:

Ժանիւններով վարդապետներու աչքի լոյսը բիբերէն զուրա հոսեցոցին. «Պիղծ է — ըսին — կեանքներուն աչքը, անարժան Ալլահին փառքը տեսնելու»: Դանակ տակները խարխափելով զբախտի գրան ճամբան ընդնեցին:

Տէրվիշն անտովոր և գիթական խայտանքով հայ օրիորդին ստուկները կտրեց. «Պիղծ հայը գրախտի սուրբ ուղիէն անցնելու չէ» ան ըսաւ:

Կրակը ծախեց լափեց շէն եկեղեցիները, հրդէն սփռ լիզունքի սղոսկեցան արտորայններուն մէջ. կրակէ նեղեցիներ ողորցեցին այգիներն ու անտառները:

Հայուն տունը, հայուն հողին՝ սուգ մօխիբ հազաւ. Մահը կրակ ձեց ամէն տեղ, Մահը այրեց ամէն ինչ որ հայունն էր, միայն Մահուան թեւերը չայրեցան:

Ման իր ուկը ծնօտով զերեզմանի մարմառ խաչքարերն ալ փշրեց. հայ մեռելներն իսկ սեւ հողին տակ սահմնեցան:

Խրճիթներուն հետ, նուիրական արագիւններու քոյններն ալ աճին զարմուցին:

Կրակը կանգ չառաւ, արեւէն համբուրուած արդաւանդ մարգերը սեւ մեխերով ծածկեց. Ցեղիս յօշոք կրակին մէջ այրեցաւ:

Մեր չըթռնէն վրայ կենսքի նամբոյրը հեծումներով մարեցաւ. Հայուն բաղդը ցաւկոտ Մահուան մաղիւնէրէն անշուշտութեան մէջ կախուած մնաց:

Դանիւնները մեր արժւնով զինովցած, ցեղիս զերեզմանին փոքր փոքրները:

Մեր զոհերուն քարձարազաղ կոծումներն երկնքի մահապարփակ խոր լուսթիւնը խանգարեցին:

Լսէ հըքայր, թէ կրտսն զապէ ճարկութիւնդ. Երկնքի մերկ աչքին առջին, մորթումն ջանանայնիւնը զատարի զանկէն մէջ, զանիւնները անաբօրէն միգեցին:

Բողէն կրակէն փախանք, սպանդարանին մէջ մեղ փակեցին, զանիւններու պահպանութեան յանձնուեցանք, Մահուան քղանցքէն մեղ չի բաժնեցին:

Մահը գոծուքի զոնէն թռաւ, ցեղիս սիրտը նիւակեց:

Սեւ պատանքը մեր երկրին վրայ յախտենականօրէն փռեցին, ցեղիս վերջին չապահն ալ մարեցին:

Հայրենիքին դռները մեր երեսին վրայ զոցեցին: Զարշարանքներու անքառութեան ճամբան ցոյց տուին:

Բռնակալներու կախարդական սեղաններուն շուրջը, ցեղիս պարկեշտ ողկոյղները պիտի բաժակներուն մէջ քամեցին:

Անպատիւն վրայ, սպաններն իրենց կառուով ցեղիս տաղանակները քանդակեցին:

Հողը խմեց, հողը ծծեց մեր աբխալը, սեւ հողին տակ ծաղիկիւն համար ծիցցանք:

Այգով ցայգով յայտնուէր համբէն քաղցիւնը, հողէ վաղցի հեղատափուն ջրախառն ոսկրեան փոս մը չի գտաւ:

Ընդ ջրագերով անմահացեցին. հրացաններու փայլակները մեր գլխին լոյս պսակներ հիւսեցին:

Ընդ քաղցի ու յոյս ցեղիս սեւ օրերուն նստ խաւքին:

Ջրագեցին, ջրագեցին և մեր մարմնում նահատակներուն վրայ հողեհանգիստ սաղմուտոյ քանանայ մը չի թողուցին:

Հայուն գրախա հողին վրայ գծուքի գուռը քայցին:

Ընդ աբխալը նահատակներու սուրբ ոսկրներով սաւ լարեցին:

Հայուն Առաւուռը յուզուած իր աշունները գոցեց:

Տաճարներուն մէջ սուրբ ապստներու խաբույրին վրայ մեր վարդապետներն ողջ ողջ շամբուրեցին:

Անցան, անցան մեր ժողովուածներու ուրուականները և մեր յոյսին վատ հրազները մի առ մի մարեցին:

Հոն ուր ծաղիկ չի բուսիր, եղբիկի ալքով դեղանի Նամուսան իր ոսկերիւս վրանէն դուրս ելաւ, տեսաւ մեր դազաղին անցիւնը, զրոտաններու պարեհգութիւնը դազաղեաց, և քնքաւ ծղիկները գէպ ի երկինք բարձրադաշակ դուռաց. «Ալւս, մի՞թէ հայ ցեղին անունը մարած արեւի մը սեւ թեւերուն վրայ քանդակեցիր»:

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

Հ Ե Լ Ե Ն Ի

ՈՂՔԵՐԳՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԻՆԳ ՀԱՆԴԷՍՍ

(Շար. տես. Բզմ. 1920 էջ 15)

Հ Ա Ն Դ Է Ս Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ

Կոռնակայական պայատիկն մէջ Նէոպոտոմէոսի տպարանը:

ՏՆՍԻԼ Ա.

ՆԵՈՊՏՂՈՄԷՈՍ. ՀԵԼԵՆԵ

ՆԵՈՊՏՂՈՄԷՈՍ

Ե՛կ, ե՛կ գրկացո մէջ, սիրեցեալդ իմ Հելենէ, դուստր իմ նազելի. գի դու ես իմ մի միայն ծիծաղո և մխիթարութիւնս սա օտար երկրիս, սա կամաւոր աքսորիս մէջ:

ՀԵԼԵՆԵ

Ինչո՞ւ, Հայր, Հայաստանի վրայ կուտակալ ըլլալդ աքսոր կը կոչես:

ՆԵՈՊՏՂՈՄԷՈՍ

Կուտակալ... ա՛հ, սխտոյ անուն, խաբուսիկ տնտոս. այո՛, երբեմն էի կուտակալ երբ Աղեք... սանդր դեռ կկնդանի էր, բայց այսօր... այլ ևս հայրենիքէն հեռու ըլլալն աքսոր կը համարիմ ես: Դարձեալ ո՞ր իշխանութեամբս կուտակալ եմ. Արդուարդ հոս կը հրամայէ, ինքն է երկրիս տէրն և իշխանն. իրեն Հայք կը հնազանդին և ինքն ալ ծերակուտին: Իսկ քու հայրդ պարզ հարկահան մը կը կոչեն և իբրև օտարական մը կ'անադգեն: Հայք գիտ իրենց մէջ բռնաւորի տեղակալ կ'անուանեն և ըստ այնմ ձեռքիս մէջ Պէրթիկէսի խարազանը և կամ սուրը կը տեսնեն: Ո՛հ, այս վիճակս անհանդուրժելի էր, եթէ հին վրէժ մը սրտիս մէջ չըսնուցանէի. այո՛, ամենայն անձկանօք առթի մը կ'սպասեմ, որ... պէս գիտ Հայերէն կրած նախատանացո և փնասուցո վրէժն հանեմ:

ՀԵԼԵՆԵ

Ձիս կը սոսկալցնես հայր... երբէք այդպէս խօսած չ'էիր:

ՆԵՈՊՏՂՈՄԷՈՍ

Ա՛հ, բաւական լռեցի, բաւական կեղծաւորեցայ. կը կարծեմ որ վրէժխնդրութեան ժամն մօտ է: Պէրթիկէս վերջապէս զՄակեդոնիայ և բոլոր կայսերութիւնը գրեթէ խաղաղելով ներքին երկպառակութիւններէն, այժմ ապստամբեալ հպատակները և ժողովուրդը դարձեալ զինուոք